

ROMÂNIA
MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII
UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE ARTE DIN BUCUREȘTI

TEZĂ DE DOCTORAT
DIMENSIUNEA CONCEPTUALĂ A MODEI CONTEMPORANE

Coordonator:

Prof. univ. dr. Rucsandra Popp

Doctorand:

Ellida Toma

București, 2022

CUPRINS

INTRODUCERE.....	5
1.POSTMODERNISMUL – CADRUL CONCEPTUAL ȘI TEORETIC.....	10
1.1. Postmodernismul. Context. Fenomenul postmodern.....	10
1.2. Postmodernismul în artă.....	14
1.3. Precursori ai Postmodernismului. Mișcări artistice ale secolului XX.....	18
1.3.1.Futurism. Manifeste futuriste în domeniul vestimentației.....	18
1.3.2.Cubismul, abstractizarea totală.....	20
1.3.3. Universul provocator al Dadaismului.....	24
1.3.4. Brâncuși – sursă de inspirație. O explorare a sculpturalității veșmintelor conceptuale.....	30
1.3.5. Contribuții originale. Synesthesia și Pogany Poetry - colecții de costum neconvențional inspirat din arta lui Constantin Brâncuși.....	34
1.3.6. Elsa Schiaparelli, legătura dintre artă și modă.....	39
1.3.7. Baletele Ruse, îmbinarea dansului cu muzica și arta.....	42
1.3. 8. Dansul la început de secol XX. Pionierii dansului modern: Isadora Duncan, Martha Graham, Oskar Schlemmer.....	44
1.3.9. Școala Bauhaus. Baletul Triadic sau mișcarea trupului într-o formă revoluționară.....	47
1.3.10. Contribuții originale. Contradans - forme în mișcare.....	49
1.3.11. Contribuții originale. Ultraviolet & Faun - linia creatoare de iluzii.....	50
2. DECONSTRUCTIVISMUL, UN CONCEPT AL POSTMODERNISMULUI.....	51
2.1. Ce este Deconstructivismul.....	51
2.2. Deconstructivism în arhitectură.....	53
2.3. Conceptul de deconstrucție și implicațiile sale în moda contemporană.....	56

2.3.1. Moda de avangardă japoneză.....	59
2.3.1.1. Influența culturii japoneze.....	60
2.3.1.2. Școala de modă japoneză	61
2.3.1.3. Chimonoul japonez – sursă de inspirație.....	63
2.3.1.4. Artiști care au creat sub influența culturii japoneze.....	64
2.3.1.5. Rei Kawakubo și Comme des Garçons, o poetică a deconstrucției.....	65
2.3.1.6. Yohji Yamamoto, poetul negrului.....	67
2.3.1.7. Issey Miyake, concepte avangardiste cu tehnologii și materiale noi.....	68
2.3.1.8. Materiale. Structuri textile în secolul XX.....	70
2.3.2. Deconstrucția în moda belgiană	74
2.3.2.1. Martin Margiela, arhitectura de deconstrucție a corpului.....	74
2.3.2.2. Ann Demeulemeester în noul val de designeri Antwerp Six.....	78
2.3.3. Contribuții originale. DeconFashion.....	78
2.3.4. Hussein Chalayan, inovație și experimente cu veșminte-obiect.....	79
2.3.5. Contribuții originale. LadZestra.....	82
3. PERFORMINGUL DE COSTUM. SPECTACOLUL CORPULUI ÎMBRĂCAT.....	85
3.1. Performingul, un nou tip de spectacol.....	85
3.2. Performingul de costum.....	87
3.3. Relația Modă – Performing	90
3.4. Contribuții originale. Colecția-manifest: Stop violență împotriva femeilor!	94
2.5. Contribuții originale. Piesa de teatru Fugato Labile: Camille Claudel.....	95
4. MODA ÎN CONTEXT POSTMODERNIST.....	97

4.1. Copie. Imitație.....	97
4.2. Moda străzii.....	99
4.3. Hainele negre. Negrul. Argumente culturale.....	101
4.3.1. Contribuții originale. Colecția Escape: <i>Gândește liber, exprimă-te liber!</i>	105
4.4. Veșminte unisex.....	106
4.5. Masculinizarea vestimentației feminine.....	108
4.5.1. Contribuții originale. Intersection – masculinizarea modei feminine într-o interpretare personală.....	108
4.6. Anti-moda.....	109
CONCLUZII.....	110
BIBLIOGRAFIE.....	114
LISTA ILUSTRĂȚIILOR.....	122

REZUMAT

Cuvinte cheie

modă	dadaism	imprevizibil
concept	fragmentare	abstractizare
veșmânt	copie	libertate
artă	anti-estetică	instalație
idee inovatoare	individualism	ready-made
avangardă	wearable art	simplificare
mentalități postmoderne	veșminte-obiect	irațional
diferențiere	experiment	tendențe
multiculturalitate	androgenizare	contrast
identitate	tehnologie	deconstrucție
conceptualism	ștergerea ierarhiilor	estetică
versatilitate	creator	volumetrie
inserție	deconstructivism	asimetrie
juxtapunere	manifest	generalitate
anti-fashion	sculptural	structuri
corporalitate	multifuncțional	iluzie
noi tehnologii	futurism	dislocat
moda străzii	spectacol	eclectism
spațiu	uniformizare	simbol
emoție	revoluționar	androgen
imitație	neconvențional	dress code
postmodernism	performing	imagine
inovație	influență	mesaj
arta performativă	original	volum
anticonformism	modernism	lipsa logicii
hipertehnologizare	materialitate	autentic
moda unisex	costum	pluralitate

Teza doctorală abordează moda în perioada postmodernă din perspectivele diferite în care este privit veșmântul acum. Moda a fost și este subiectul inspirator și inepuizabil al cercetării mele.

Doriința de cercetare a acestei teme a avut la bază studiile realizate anterior și preocupările artistice actuale, concretizate în experimente ce au în centru veșmântul.

Contactul cu cât mai multe idei din această plajă vastă de concepte și propuneri are influență asupra propriului meu traseu, a universului propriu, din perspectiva dezvoltării personale și se reflectă în proiectele mele artistice. Studiarea fenomenului modei contemporane mi-a deschis noi direcții pe care le-am experimentat în creația vestimentară și mi-a dat curajul de a mă manifesta liber și de a propune noi construcții și formule de înveșmântare.

În proiectele mele, de-a lungul activității în domeniul experimentării artistice am căutat modalități de transformare a corpului prin veșmânt. Reimaginarea corpului uman în relația lui cu moda a fost tema care m-a preocupat în mod constant.

Din anul 2006 am explorat în proiecte personale sau de grup dezvoltarea legăturii dintre veșmânt și alte discipline ale artelor vizuale contemporane precum arhitectura, sculptura și performing-ul. Experimentele artistice s-au concretizat în creații de veșminte în care s-au regăsit elemente deconstructiviste sau care au mers în zona de volumetrie cu elemente sculpturale. Proiectele au făcut obiectul unor expoziții, evenimente artistice sau piese de teatru.

Plecând de la principala sursă de inspirație, opera lui Brâncuși, care m-a urmărit pretutindeni și și-a pus amprenta pe estetica experimentelor artistice pe care le-am realizat de-a lungul timpului, am exersat în direcția obținerii formelor și volumelor supradimensionate cu scopul de a transforma silueta prin veșmânt. Supradimensionarea unor elemente, repetitivitatea altora au caracterizat veșmintele care au fost obiectul acestor experimentări artistice. Descifrarea și analizarea formelor și volumelor hainelor m-au condus în zona sculpturalității în modă, care mi-a oferit libertate de exprimare și de transmitere a mesajului artistic.

Pe lângă lucrarea scrisă, colecțiile pe care le-am realizat de-a lungul timpului, pot fi considerate ca având și o latură educativă, menită să ofere publicului informații și explicații în legătură cu anumite aspecte legate de moda contemporană, dar și de a conștientiza importanța imaginii umane.

Veșmintele ce fac obiectul anumitor colecții pot oferi idei de experimentare cu variate forme sau texturi pentru un public care are opțiunea de a adopta piese vestimentare, respectiv de a se îmbrăca diferit, de a-și schimba aspectul și de a afișa o imagine originală. În cadrul acestor colecții, înveșmântarea este privită și abordată dintr-o perspectivă proprie care vizează doriința de a crea o nouă imagine. În urma activității desfășurate, atât în zona designului cât și

a stylingului, prin aceste experimente concretizate în colecții, am propus formule vestimentare în speranța de a stârni curiozitatea, creativitatea și de a conduce la o apropiere a publicului de zona artistică.

Cercetarea a fost îndreptată spre domeniul modei dar a făcut trimitere către arta secolului XX. Fenomenul de estompare a granițelor dintre artă și modă a fost caracteristica determinantă a evoluției modei contemporane. Întegrarea modei în artele vizuale a deschis noi perspective creatorilor care au propus colecții conceptuale și au conferit veșmintelor înțelesuri subtile. Democratizarea modei a fost un proces indus de artificarea modei, care dublată de influențe la nivel social și politic, a avut un impact major asupra societății. Moda a devenit o expresie a *ideilor* și a *conceptelor*.

Lucrarea a pornit de la abordarea teoretică a conceptelor integrate Postmodernismului, urmată de exemplificările corespunzătoare fiecărei teme studiate în cadrul fiecărui capitol. Specificațiile la nivel teoretic sunt însoțite de imagini care reprezintă creațiile artiștilor ce fac obiectul cercetării, dar și de experimente artistice personale realizate în ultimii ani.

Analizând cadrul general și multe cazuri particulare, m-am oprit la acea categorie a designerilor conceptuali care văd dincolo de moda ca industrie și pun accentul pe aspecte culturale, în contextul artei secolului XX. Creația lor a reflectat evoluțiile din domeniul artei contemporane. Cercetarea m-a purtat prin nenumărate colecții de modă și am constatat amploarea fenomenului Postmodernist în moda contemporană.

Teza de doctorat „Dimensiunea conceptuală a modei contemporane” este structurată pe patru capitole și este însoțită de Anexe.

Primul capitol aparține „*Postmodernismului*”, care oferă cadrul artistic complex fenomenului modei actuale. În prima parte a lucrării am evidențiat anumite teorii cu valoare fundamentală, enunțate de unii dintre cei mai importanți critici și teoreticieni ai artei: Jean-François Lyotard, Roland Barthes, Clement Greenberg, Michel Foucault, Jaques Derrida, pentru înțelegerea și analiza Postmodernismului și Modernismului, curente care au funcționat ca un registru suport pentru o serie de direcții propuse în proiectele artistice, evidențiate pe parcursul acestei teze doctorale. Studiarea manifestarilor artistice încadrate Postmodernismului a reprezentat un fundament teoretic pentru propriul demers artistic.

În Postmodernism, artiștii care manifestă o totală libertate de exprimare utilizează limbaje care necesită decodificare în contextul adresabilității către un public mai larg. Manifestările artistice aduc în fața publicului de foarte multe ori, imagini frapante prezentate în manieră agresivă. Obiectivul principal în era postmodernă este acela de a atrage cât mai

multe categorii de public, care nu mai rămân pasive, ci sunt implicate direct în actul artistic. Comunicarea cu publicul devine un element central.

Pentru a analiza fenomenele erei postmoderne m-am întors în timp către precursorii Postmodernismului, la Avangarda artistică a secolului XX, o perioadă de înalte transformări ale lumii artistice desfășurate înaintea Primului Război Mondial. În lucrarea de față am dorit să cercetez receptarea esteticii impusă de Modernism și Avangardă de la începutul secolului XX, reflectând istoria unor colecții de modă și impactul acestora în societate.

Arta avangardelor s-a revoltat împotriva tradițiilor, iar artiștii, într-o permanentă căutare a originalității, au renunțat la vechile reguli și au surprins publicul prin descoperiri noi și radicale, în dorința de a întemeia o nouă artă. Provocările lansate în domeniile artistice au fost deseori primite cu ostilitate și ironie. Continua cultivare a provocării și demolarea canoanelor existente au fost considerate o latură incitantă pentru artiștii avangardiști care au preferat șocul vizual. Interesul crescut pentru unicitate a dat naștere unor opere care au exercitat o influență considerabilă în domeniul artistic.

În contextul efervescentei de la începutul secolului XX, artiștii au căutat noi mijloace de exprimare, au recurs la simboluri și au dat noi sensuri operelor lor. În urma analizei creației artiștilor avangardiști, evidențiată în această cercetare, am putut concluziona că noua estetică impusă de acești pionieri a influențat semnificativ manifestările artistice care au urmat, și s-a regăsit cu precădere în costum și decor. Vocile care exclamau: „*Afară cu vechiul, trăiască noul!*”, la care s-a alăturat și cea a inventatorului noului concept numit futurism, Filippo Tommaso Marinetti, își găseau ecoul și în domeniul vestimentației. Artiștii avangardiști și-au îndreptat atenția și către modă, dovadă fiind „*Manifestele despre reînnoirea futuristă în domeniul vestimentației*”, proiectele de modă autentic futuristă, costumele și decorurile spectaculoase pentru teatru, invențiile în domeniul vestimentației.

Reprezentanții cubismului au aspirat la forme pure și la o nouă imagine care s-a îndreptat spre abstractizare: fie o abstractizare în ritmul muzicii, fie prin reconsiderarea raportului între linii, culori și umbre.

Dadaismul, care a produs o revoluție majoră în artele plastice și în literatură, a deschis calea către o nouă eră în artă prin inițierea *ready-made*-ului ca formă de exprimare originală, ironizând statutul intangibil al obiectului de artă. Inspirați și influențați de artiștii și scriitorii dadaști, designerii au adus prin creațiile lor o „revoltă” de texturi și culori, însoțită de umor și absurd.

În capitolul dedicat lui Brâncuși am analizat unicitatea operelor sale în contextul avangardei artistice. În demersul creator al genialului artist, în care a predominat o abordare

abstract-geometrică prin care a omis reprezentarea formelor exterioare, operele, numite și „forme ale ideilor”, au transmis calmul, seninătatea și perfecțiunea. În realizarea anumitor colecții preponderent volumetrice am transpus în veșminte elemente sculpturale preluate și interpretate din opera lui Brâncuși.

Artiștii vizionari, care au explorat calea celor mai curajoase experimente ale artei moderne, au inventat moda ca spectacol și au introdus principii avangardiste în vestimentație și în costumele de teatru și de dans. Pionierii dansului modern, Isadora Duncan, Martha Graham, Oskar Schlemmer, prin stilul lor inconfundabil, au creat spectacole vizuale inedite, care au pus în prim plan expresivitatea corpului și a veșmântului. Revoluția în dans a venit odată cu revoluția în vestimentația scenică, provocând adevărate transformări în domeniul artistic, dar și în cel estetic. Explozia de autenticitate a fost inspirațională și deschizătoare de drumuri pentru mulți designeri contemporani.

Al doilea capitol „*Deconstructivismul, un concept al Postmodernismului*”, urmărește influențele dar, în același timp și noile orientări pe care le-a impus „*Deconstructivismul*” la întreg nivel artistic. Astăzi, Deconstructivismul, parte esențială a esteticii postmoderne, revine reinterpretat prin colecțiile designerilor care au obținut, prin soluții extreme, creații „transformatoare”.

Acest concept fundamental, caracteristic Postmodernismului, s-a regăsit atât în proiectele de arhitectură cât și în colecțiile de modă ale designerilor avangardiști. Deconstructivismul a redefinit cele două domenii: arhitectura și moda, respectiv, construcția și veșmântul. Creatorii avangardiști japonezi, Rei Kawakubo și Yohji Yamamoto, considerați inițiatorii deconstructivismului în modă, au modificat fundamental imaginea hainelor, transformând silueta umană prin asimetrie, dezechilibru, imperfecțiune. Colecții conceptuale deconstructiviste au propus și designerii belgieni în frunte cu Martin Margiela.

Designerii au preluat filozofia complexă a lui Jacques Derrida și au propus o modă conceptuală ce se integrează în fenomenul Postmodernismului. Mergând pe ideea că totul este posibil, haina devenea un mod de exprimare, o formă de individualism, care transmitea mesaje complexe. Creatorii de modă au introdus în colecții forme geometrice și volume sau structuri inconfundabile arhitecturii deconstructiviste. Designerii japonezi și cei belgieni, două generații diferite, din două culturi diferite, au reprezentat două valuri revoluționare în modă. Japonezii, cu școala lor puternică, au deschis noi perspective, au contribuit la apariția unei noi estetici, au schimbat mentalități legate de modă, au enunțat noi concepte și ne-au insuflat un mod diferit de a privi hainele.

O altă concluzie a studiului meu a fost constatarea existenței unor elemente care aparțin culturii japoneze în creațiile multor designeri contemporani. Capitolul dedicat acestei teme legată de interesul pentru arta japoneză a căutat să afirme și să dovedească acest fapt prin prezentarea unor cazuri concrete. Designerii japonezi, cu spiritul lor vizionar, au găsit o armonie între tradiție și nou, și au îmbinat siluetele asiatice cu noua estetică reprezentată de elemente de deconstrucție, asimetrie, supradimensionări sau suprapuneri. Ei au avut curajul să impună veșminte indiferent de curente sau tendințele sezoniere din modă.

Călătoriile de studiu și contactul meu direct cu Japonia s-au dovedit a fi extrem de benefice pentru cercetarea modei, culturii și artei japoneze, și în special pentru adoptarea în colecțiile proprii a unor elemente inspirate din această lume fascinantă. Pornind de la aceste premise am căutat să îmi exprim ideile estetice prin căutări multiple. Noul univers descoperit prin intermediul călătoriilor a devenit o resursă importantă pentru această cercetare. Contactul direct cu veșmintele tradiționale japoneze feminine și masculine, îmbrăcarea lor, experimentarea machiajului și a coafurilor specifice mi-au deschis noi perspective și mi-au permis noi abordări în activitatea de creație și experimentare artistică.

Puternic influențate de călătoriile în Japonia, experimentele artistice care au urmat au avut la bază manifestarea libertății de exprimare prin reprezentarea formelor și obținerea unui echilibru prin simplitate, dar și prin alegerea armoniei cromatice.

Artiștii japonezi au adus noutate și originalitate, nu doar în domeniul creației vestimentare, ci și în designul textil. Avansarea unor soluții originale a procedurilor experimentale și industriale realizate în domeniul textilelor au reușit să transforme complet materialele, prin crearea unor structuri tridimensionale, texturi și densități. Intervențiile la nivelul suprafeței textile a veșmintelor au avut rolul de a crea o zonă atractivă în termeni estetici, funcționali, conceptuali.

Concluzia, identificată în contextul cercetării activității artistice a designerilor avangardiști, este aceea referitoare la faptul că în zilele noastre, fenomenul Deconstructivismului în modă, care promovează colecții surprinzătoare, este acceptat, s-a generalizat, și și-a găsit adepți noi în rândul tinerilor designeri.

În al treilea capitol, „*Performingul de costum. Spectacolul corpului îmbrăcat*”, am abordat relația „*Modă – Performing*”, urmărind transformarea corpului uman și metamorfozarea lui prin intermediul costumului. De-a lungul timpului, prezentările colaborative între designeri și regizori, coregrafi, arhitecți, performeri sau artiști contemporani au creat cadrul favorabil pentru a stimula spectatorul să privească veșmântul într-o lumină nouă.

Spectacolul costumat, spectacole experimentale, soluții scenografice propuse de artiști au îndemnat către o nouă dimensiune a fanteziei. Costumul stilizat cu juxtapuneri neobișnuite, transpus în spectacol, transforma actorii într-o pură construcție arhitecturală. În acest context al extinderii cercetării asupra costumului neconvențional au apărut în mod firesc numeroase colaborări dintre coregrafi și designerii novatori.

Designerii au transformat podiumurile prezentărilor de modă în scene pentru performing-uri și happening-uri, în care manechinele afișează un alt tip de feminitate, care de cele mai multe ori, în ultima perioadă este înlocuită de imaginea androgină, aleasă pentru o expresivitate aparte, ieșită din canoanele obișnuite. Această abordare inedită de prezentare a colecțiilor, alături de creații cu adevărat revoluționare, i-a plasat pe designeri ca fiind reprezentanții ce aparțineau noului val anticonformist din cadrul mișcării Anti-fashion. Altfel spus, s-au impus creatorii originali care încalcă toate codurile sistemului modei și ignoră toate tendințele.

Ultimul capitol, „*Moda în epoca postmodernă*” explică noțiuni și termeni precum *anti-estetică, copie și original, uniformizare, diferențiere, noutate*.

Pornind de la ideea că totul este posibil, în Postmodernism lipsa voită a logicii este o tehnică ce conduce la o creație neomogenă. Mai mult decât atât, logica este considerată un obstacol în drumul creației. Lipsa de sens predomină era postmodernistă, iar fenomenele și procesele specifice societății actuale nu trebuie înțelese, ci acceptate. În era postmodernă este semnalată atracția față de noutate și originalitate. Termeni precum nou-vechi, clasic-avangardist, inovativ-artizanal, se amestecă și descriu noutatea și originalitatea în sfera modei și creației vestimentare.

Vestimentația străzii are o puternică influență asupra modei și designerilor care nu mai inventează ei hainele, ci recompun, împrumută și reinterpretează. Astăzi, procesul creativ înseamnă selectarea și transformarea unor informații aduse din stradă și doar puse în valoare de talentul designerilor. Inspirația s-a mutat pe străzile din Paris, Tokyo, Londra sau New York, iar designerii împrumută tot mai mult din vibrația acestor medii. Colecțiile de modă transmit mesaje politice, sociale și culturale cu o mare încărcătură emoțională. Strada, devenită o scenă a modei, inspiră creatorii care devin mediatori între public și realitățile lui. Silueta androgină este o referință astăzi în modă, iar limitele tradiționale care fac distincția clară între masculin și feminin par depășite. Designerii propun creații care pot fi purtate atât de femei, cât și de bărbați, astfel fiind șterse barierele dintre genuri.

Astăzi, arta dar și moda nu mai au în prim plan nevoia de transmitere și punere în valoare a frumosului, a armoniei. Refuzul oricărui canon și abaterea de la estetica tradițională

au determinat apariția mișcării *Anti-fashion*, sinonimă cu nonconformismul, și reinterpretarea modei masculine și feminine.

În contextul noilor problematici impuse de moda contemporană, se poate admite faptul că s-a terminat cu secolul regulilor stricte și fiecare individ își decide singur aspectul, eliberat de constrângeri și prejudecăți. Generațiile actuale fac alegerile nu în funcție de reguli sau tendințe, ci folosindu-și propriul discenământ.

Este foarte dificil să alegem astăzi un stil reprezentativ, dominant al perioadei actuale. Moda privită din perspectiva cercetării este un teren de explorare foarte vast, cu nelimitate idei și surse de inspirație, dar care ajută la înțelegerea unor fenomene privite din punct de vedere social și artistic pe care le traversăm în această perioadă.

Analizând mentalitățile oamenilor aflate într-o continuă schimbare și evoluția socio-culturală, este posibilă o regândire a modei, nașterea unui alt sistem în modă, prin inventarea unor idei noi, un nou început, așa cum afirma Lidewij „Li” Edelkoort în prognozele sale referitoare la tendințele pentru viitor în design și modă.

Urmărind schimbările care se manifestă în mod continuu, moda poate fi privită ca fiind inepuizabilă. De-a lungul timpului, moda, considerată printre altele și o convenție socială, a fost marcată de reguli a căror nerespectare nu rămânea indiferentă societății, și de aici și apariția unor termeni ca „dictatura”, sau „tirania” modei.

În consecință, mergând pe firul ideilor enunțate anterior, putem sintetiza că în context postmodernist, creația vestimentară abordează domeniul designului, pe de o parte, dar se manifestă din ce în ce mai mult în domeniul experimental, inovator al artei contemporane. Moda înfățișează cultura în manieră senzorială, dar și conceptuală. Noile descoperiri, experimentele artistice inedite au pus pe același tărâm arta și moda.

Această cercetare concretizată în teza doctorală, care a avut ca punct de plecare preocuparea personală, a fost un important moment de aprofundare a teoriilor modei și a celor asociate domeniului, a terminologiei de specialitate, iar studiul activității designerilor conceptuali a constituit un exemplu consistent și relevant pentru experimentele artistice pe care le-am realizat, dar și pentru cele care vor urma. Etapele traversate în anii de studiu și complexitatea experiențelor parcurse au făcut posibile abordări curajoase concretizate în veșminte neconvenționale ce au participat la prestigioase defilări de modă, expoziții sau performinguri de costum.

BIBLIOGRAFIE

Cărți:

Arts, Jos, Patrizia Calefato, *Fashion and Imagination: About Clothes and Art*, Exhibitions Int'l, 2010

Allain, Paul, Jen Harvie, *Ghidul Routledge de teatru și performance*, trad. Cristina Modreanu, Ilinca Tamara Todoruț, editura Nemira Publishing House, București, 2012

Arnold, Naomi, *World of WearableArt: 30 designers tell their story*, Potton & Burton, 2015

Baldovin, Gabriel, *Contradicțiile, iluziile și virtuțile postmodernismului*, Ediția a II-a revizuită și adăugată, Rhabon, 2001-2006

Balla, Giacomo, *Manifest Le Vêtements Masculin Futuriste*, 1914

Barbu, Paula, *Volumetria modei*, Editura UNArte, București, 2016

Barbu, Viginia, *În labirint cu Barbu Brezianu. Brâncuși, muzica și dansul*, colocviul *Arhiva vie. În jurul donației istoricului de artă Barbu Brezianu*, Institutul de Istoria Artei „G. Oprescu”, 2010

Barnard, Malcolm, *Fashion Theory. An introduction*, Routledge, Londra, 2014

Barnard, Malcolm, *Fashion Theory*, Routledge, Londra, 2007

Bardot, Francois, *Yohji Yamamoto fashion memoir*, Thames and Hudson, Londra, 1997

Blau, Herbert, *Nothing in Itself. Complexions of Fashion*, Indiana University Press, Bloomington, IN, United States, 1999

Bonnet, Frédéric, *Playing with Limits: A Couture of Excess. Yohji Yamamoto – An Exhibition Triptych*, The Press, 2006

Bot, Ioana, Diana Adamek, *Portret de grup cu Ioana Em. Petrescu*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1991

Brand, Jan, Jose Teunnisen, Catelijne de Muijnck, Jos Arts, *Fashion and imagination: about clothes and art*, Arnhem: ARTEZ Press, Zwolle: d'jonge Hond, 2009

Breward, Christopher, *Fashion*, Oxford University Press, Oxford, UK, 2003

Breward, Christopher, Caroline Evans, *Fashion and Modernity*, Berg Publishers, Oxford, New York, 2005

Buckle, Richard, Diana Vreeland, *Diaghilev: Costumes & Designs of the Ballets Russes*, Editura Metropolitan Museum of Art, New York, 1978

- Carlson, Marvin, *Performance: a critical introduction*, Routledge, New York and London, 1992
- Călinescu, Matei, *Cinci fețe ale modernității. Modernism, avangardă, decadentă, kitsch, postmodernism*, Ediție aniversară, Trad. Tatiana Pătrulescu și Radu Țurcanu, Editura Polirom, București, 2017
- Cărtărescu, Mircea, *Postmodernismul românesc*, Editura Humanitas, 1999
- Ciobanu, Mircea V., *Avatarurile exercițiului hermeneutic*, în „Sud Est Cultural – Revista de Artă, Cultură și civilizație”, nr.4/ 2006
- Compagnon, Antoine, *Antimodernii. De la Joseph de Maistre la Roland Barthe*, trad.: Irina Mavrodin, Adina Dinițoiu, Editura Art, București, 2008
- Craik, Jennifer, *The face of fashion. Cultural studies in fashion*, Routledge, Londra, 1993
- Crispoliti, Enrico, *Il futurismo e la moda. Balla e gli altri*, Marsilio, 1986
- Derrida, Jacques, *Of Grammatology*, Johns Hopkins University Press, 1997
- Dicționarul explicativ al limbii române*, Academia Română, Institutul de Lingvistică “Iorgu Iordan”, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998
- Dicționarul enciclopedic ilustrat*, Editura Cartier, București, 1999
- Diman, Paz, *The Poetry of Fashion Design: A Celebration of the World's Most Interesting Fashion Designers*, Rockport Publishers, 2011
- Dospinescu, Liviu, *Studii și cercetări științifice. Seria Filologie, 40/2018, Plurilingvism și interculturalitate. La Centenar. Tzara 55, Fondane 120*, „Tristan Tzara: repere și reverberații ale poeziei sonore. Spiritul popular de la românitate la universalitate, via DADA”, Editura Alma Mater, Bacău, 2018
- Duduciuc, Alina, *Sociologia modei. Stil vestimentar și dezirabilitate social*, Iași: Institutul European, 2012
- English, Bonnie, *Japanese Fashion Designers: The Work and Influence of Issey Miyake, Yohji Yamamoto and Rei Kawakubo*, Berg, 2011
- English, Bonnie, *Fashion: The 50 most influential fashion designers in the world*, A&C Black Publishers Ltd, London, 2009
- Evans, Caroline, *Fashion at the Edge: Spectacle, Modernity, and Deathliness*, Yale University Press, New Haven & London, 2003
- Fogg, Marnie, *Why It Does Not Have To Fit: Modern Fashion Explained*, Prestel, 2014
- Fogg, Marnie, Jonathan Saunders, *Fashion Design Directory*, Firefly Books, 2011
- Fogg, Marnie, *Moda. Istoria completă*, trad.: Graal Soft, Editura RAO, București, 2015
- French, Greg, *Otherworldly: Avant-Garde Fashion and Style*, Die Gestalten Verlag, 2016

Gale, Colin, Jasbir Kaur, *Fashion and Textiles: An Overview*, Berg Publishers, 2004

Gan, Stephen, *Visionaires Fashion 2000*, Universe Publishing, 1997

Geczy, Adam, Vicki Karaminas, *Fashion and Art*, Berg Publishers, 2012

Giedion-Welcker, Carola, *Constantin Brâncuși*, Trad. Olga Busneag si Ruxandra Busneag-Iotzu, Editura Meridiane, București, 1981

Gill, Alison, *Deconstruction Fashion: The Making of Unfinished, Decomposing and Re-assembled Clothes*, Fashion Theory The Journal of Dress Body & Culture, 1998

Genot, Isabelle, Marcelle Michel, *La danse au XX-e siècle*, Larousse, Paris, 2002

Gombrich, Ernst H., *Istoria artei*, trad. de Nicolae Constantinescu, Editura Art, București, 2012

Granata, Francesca, *Experimental Fashion: Performance Art, Carnival and the Grotesque Body (Dress Cultures)*, I.B.Tauris, 2017

Greenberg, Clement, *Modern and Postmodern*, William Dobell Memorial Lecture, Sydney, Australia, 31 octombrie, 1979, Art. 54, Nr.6 (februarie 1980)

Grotowski, Jerzy, *Teatru și ritual. Scrieri esențiale*, trad.: Vasile Moga, Editura Nemira Publishing House, București, 2014

Golbin, Pamela, *Fashion Designers*, Watson-Guption, New York, 2001

Haller, Karen, *Psihologia culorilor. Fascinația culorilor, de la omul de Cro-Magnon la Michelangelo*, trad. Ines Hristea, Editura Baroque Books & Arts, București, 2019

Heartney, Eleanor, *Postmodernism*, Tate Publishing, Londra, 2011

Jeudy, Henri-Pierre, *Corpul ca obiect de artă*, trad. Ana-Maria Gîrleanu, editura Eurosong & Book, 1998

Jones, Terry, *Rei Kawakubo*, TASCHEN, 2012

Jones, Terry, Susie Rushton, *Fashio Now 2*, TASCHEN, 2005

Kachur, Lewis, *Displaying the Marvelous: Marcel Duchamp, Salvador Dalí, and Surrealist Exhibition Installations*, The MIT Press, 2001

Kastan, David Scott, Stephen Farthing, *Culorile: pasiune și mister*, trad. Ines Hristea, Editura Baroque Books & Arts, București, 2020

Kawamura, Yuniya, *The Japanese Revolution in Paris Fashion (Dress, Body, Culture)*, Berg Publishers, 2004

Koda, Harold, *Extreme Beauty: The Body Transformed*, Metropolitan Museum of Art, 2001

Koren, Leonard, *New Fashion Japan*, Kodansha USA Inc, 1984

Laver, James, *Costume and Fashion: A Concise History (World of Art)*, Thames & Hudson, 2020

Leventon, Melissa, *Artwear: Fashion and Anti-fashion*, Thames & Hudson, 2005

Leach, Neil, *Architecture and Revolution: Contemporary Perspectives on Central and Eastern Europe*, Routledge, Londra, 2003

Lee, Suzanne, *Fashioning the Future: Tomorrow's Wardrobe*, Thames & Hudson, 2005

Lemny, Doina, *Lizica Codreanu: o dansatoare româncă în avangarda pariziană*, Editura Vellant, București, 2012

Liotard, Jean-François, *The postmodern condition: A report on knowledge*, Vol. 10. U of Minnesota Press, 1984

Liotard, Jean-François, *Condiția postmodernă. Raport asupra cunoașterii*, Editura Ideea Design & Print, Cluj-Napoca, 2003

Lucanu Sbârciu, Doina, *Concepte postmoderne*, Editura Printech, București, 2007

Mackenzie, Mairi, *...isme: să înțelegem moda*, Trad.: Olivia Carmen Birsășteanu, Editura Enciclopedia Rao, București, 2010

Mackrell, Alice, *Art and Fashion: The Impact of Art on Fashion and Fashion on Art*, Batsford, 2005

Marinescu, Valentina, Dan Podaru, *Moda, gen și identitate*, Editura Tritonic, București, 2015

Marinescu, Valentina, Dan Podaru, *Modă, comunicare și tehnologie*, Editura Tritonic, București, 2020

Marinetti, Filippo Tommaso, *Manifestele futurismului*, antolog., trad., introd. și note: Emilia David Drogoreanu, Editura Art, București, 2009

Martin, Richard, *Fashion & Surrealism*, Rizzoli, 1990

McCarty, Kevin F., Julia Lowell, Arthur Brooks, Laura Zakaras *The Performing Arts in a New Era*, RAND Corporation, 2001

Meyer-Stabley, Bertrand, *12 creatoare care au schimbat istoria*, Trad.: Ioana Bâldea-Constantinescu, Editura Baroque Books & Arts, București, 2014

Mitchell, Louise, *The Cutting Edge: Fashion from Japan*, Lund Humphries, 2005

Miyake, Issey, *Pleats Please*, Taschen, 2012

Muller, Florence, *Art and Fashion (Fashion Memoir)*, Gardners Books, 2000

Museum Van Boijmans Beuningen, *The Future of Fashion is Now*, 2014

Nanu, Adina, *Artă. Stil. Costum*, Editura Noi Media Print, București, 2007

Nanu, Adina, *Vezi? Comunicarea prin imagine*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 2011

Oakley Smith, Mitchell, Alison Kubler, Daphne Guinness, *Art/Fashion in the 21st Century*, Thames & Hudson, 2013

O'Connor, Naomi, *Wearable Art: Design for the Body*, Craig Potton Publishing, 1996

Pastureau, Michel, *Negru. Istoria unei culori*, trad. Emilian Galaicu Păun; cop. Vitalie Coroban, editura Cartier, 2012

Petrescu, Ioana Em., *Modernism – Postmodernism. O ipoteză*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2003

Popp, Unda, *Performingul de costum*, Editura Universității din București, București

Popp, Unda, Doina Lucanu, Paula Barbu, și alții, *Moda: obiect, costum, veșmânt – teme de cercetare*, Editura Unarte, București, 2013

Popp, Unda, Doina Lucanu, Paula Barbu, și alții, *Spirit românesc. Tradiție, interpretare, Creație vestimentară contemporană*, Editura Unarte, București, 2017

Popescu, Alina-Iuliana, *Conceptul de „text”, în viziune deconstructivistă (I)*, Editura Mirton; Editura Amphora, Timișoara, 2012

Prut, Constantin, *Dicționar de artă modernă și contemporană*, Ediția a III-a revăzută și adăugită, Editura Polirom, 2016

Pruzan, Irina, *Leon Bakst: Set and Costume Designs, Book Illustrations, Paintings and Graphic*, Viking, 1988

Rațiu, Dan Eugen, *Disputa modernism-postmodernism: o introducere în teoriile contemporane asupra artei*, Ed. a 2-a, rev. și adăug., Editura Eikon, Cluj Napoca, 2012

Rațiu, Dan Eugen, *Disputa modernism – postmodernism, O introducere în teoriile contemporane ale artei*, Editura. Dacia, Cluj-Napoca, 2001

Saillard, Olivier, *Madame Gres: Sculptural Fashion*, Hannibal Publishers, 2012

Schlemmer, Oskar, Walter Gropius, Lazlo Moholy-Nagy, Farkas Molnar, *The Theater of Bauhaus*, trad. Arthur Wensinger, Editura Wesleyan University Press, Middletown, Connecticut, 1961

Steele, Valerie, Patricia Mears, Yuniya Kawamura, Hiroshi Narumi, *Japan Fashion Now*, Japan Fashion Now, 2010

Stern, Radu, *Against Fashion: Clothing as Art, 1850-1930*, The MIT Press, 2003

Tomașevschi, Anca Sandu, *Istoria Artelor și Arhitecturii*, Note de curs pentru anul V, „In memoriam deconstructivismul”, Universitatea Spiru Haret, București, 2011

Trimingham, Melissa, *The Theatre of the Bauhaus: The Modern and Postmodern Stage of Oskar Schlemmer*, Routledge, 2017

Troy, Nancy J., *Couture Culture: A Study in Modern Art and Fashion*, The MIT Press, 2002

Tzara, Tristan, *Manifestul Dada 1918*, 1918

Velescu, Cristian-Robert, *Conceptele poeticii lui Constantin Brâncuși*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1999

Velescu, Cristian-Robert, Unda Popp, Doina Lucanu, Paula Barbu, și alții, *Spirit românesc. Tradiție, interpretare, creație vestimentară contemporană*, Editura Unarte, București, 2017

Waquet, Dominique, Marion Laporte, *Moda*, Editura Corint, București, 2003

Welters, Linda, Abby Lillethun, *The Fashion Reader*, Ediția a doua, Berg Publishers, 2011

Wilcox, Claire, *Radical Fashion*, Victoria & Albert Museum, 2001

Will, Gompertz, *O istorie a artei moderne: tot ce trebuie să știi despre ultimii 150 de ani*, Editura Polirom, Iași, 2014

Wilson, Elizabeth, *Adorned in Dreams: Fashion and Modernity*, I.B.Tauris, 2013

Yarwood, Doreen, *Illustrated Encyclopedia of World Costume*, Dover Publications, Inc., Mineola, New York, 2011

Zărnescu, Constantin, *Aforismele și textele lui Brâncuși*, Editura Scrisul românesc, Craiova, 1980

Surse internet:

<https://www.theguardian.com/culture/2001/may/26/art>

<https://marthagraham.org/portfolio-items/lamentation-1930/>

<https://kinderglad.ru/ro/andrei-bartenev-andrei-bartenev-biografiya-tvorchestvo-lichnaya/>

<https://vanessabeecroft.com/>

<https://www.metmuseum.org/exhibitions/listings/2017/rei-kawakubo>

<https://fashionmovesforward.com/articles/2016/7/designer-profile-maison-martin-margiela>

<https://wwd.com/fashion-news/fashion-features/hussein-chalayan-2000-autumn-winter-fashion-show-1203660346/>

<https://www.vogue.com/fashion-shows/fall-2000-ready-to-wear/chalayan>

<https://www.vogue.com/fashion-shows/spring-2007-ready-to-wear/chalayan>

<https://ro.wikipedia.org/wiki/Cosplay>

<https://www.r-magazine.ca/les-defiles-dhussein-chalayan-entre-performance-technique-et-recit-intime/>

<https://www.stylus.com/crddwn>

<https://gregfrench.co.uk/publications>

<https://barbaraigongini.com/info/about/>

<https://ruarts.gallery/en/gallery/artists/1>
<https://www.cobosocial.com/dossiers/inside-chanel-gabrielle-chanel-and-dance/>
<https://www.numero.com/fr/mode/danse-chanel-le-train-bleu-ballet-russe-nijinski-costumes-sport-picasso-cocteau>
<https://www.artstthread.com/news/diaghilev-and-the-ballets-russes-va-london/>
<https://www.dailymail.co.uk/news/article-1300625/Pablo-Picassos-biggest-work-goes-display-V-A.html>
<https://www.societateamuzicala.ro/elitele/vava-stefanescu>
<https://www.cotidianul.ro/doi-creatori-vizionari-balenciaga-si-rei-kawakubo/>
<http://www.istoria-artei.ro/resources/files/SCIA.AP2011-11-V.%20Barbu-Brezianu-Brancusi.pdf>
<http://mnar.arts.ro/evenimente-muzeu/eveniment/26-studioul->
<https://www.theguardian.com/artanddesign/gallery/2016/nov/24/oskar-schlemmers-ballet-of-geometry-in-pictures>
<https://de-ch.fievent.com/e/avanpremiere-fugato-labile-camille-claudel/4782337>
<https://www.highsnobiety.com/p/vetements-dhl-buy/>
<https://medium.com/@inngeniobm.redes/why-the-vetements-and-dhl-collaboration-came-to-be-a-branding-success-5abd13094d33>
<http://allkindsofreality.blogspot.com/2017/08/10-rochii-inovative-create-de-chalayan.html>
<https://banksyexplained.com/mona-lisa-bazooka/>
<https://glossimag.com/virgil-ablohs-mona-lisa-neo-dadaism-and-late-capitalism/>
<https://www.nssmag.com/en/art-design/20008/should-we-take-down-the-mona-lisa>
https://en.m.wikipedia.org/wiki/Elsa_Schiaparelli
http://www.all-art.org/art_20th_century/dali-4-3.html
<https://fashionhistory.fitnyc.edu/1937-schiaparelli-lobster/>
<https://www.dailyartmagazine.com/italian-futurist-fashion/>
 Interviu Barbara Vinken cu titlul *Signs of time. On making peace with death in fashion*, 19 iunie 2015, realizat de Maria Ben Saad, <https://contributormagazine.com/article-signs-of-time-on-making-peace-with-death-in-fashion/>
 Tori Campbell, *Artistic Collaborations: Martha Graham & Isamu Noguchi*, <https://magazine.artland.com/artistic-collaborations-martha-graham-isamu-noguchi/>

Cataloage de expoziție:

Arta, o istorie ilustrată, o Ediție Litera, București, 2017

Fashion Central Saint Martins, Thames & Hudson, Central Saint Martins College of Art and Design

La Moda dal XVIII al XX secolo, The Kyoto Costume Institute, Kyoto, Taschen, 2004

La Dation Brancuși dessins et archives, Centre Georges Pompidou, Paris, 2003

Living in Silk. Chinese textiles through 5000 years, Nottingham City Museum and Galleries, United Kingdom 2012

May You Live In Interestig Time, Biennale Arte 2019, Veneția

Trois siècles de mode, Musée des Arts Decoratifs, Paris, 2016

UAL: Because the World Needs Creativity, University of the Arts London, 2019

.